

Toiminnallisen menetelmän kehittäminen lapsen ja vanhemman välisen
hyvänlaatuisen vuorovaikutuksen vahvistamiseen uusperheessä

Kehittämistehtävä
Uusperheneuvoja 30 op.
Katja Voltti
29.11.2018
Suomen Uusperheiden Liitto ry
Turku

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto.....	2
2. Vanhempien eron merkitys perheelle.....	4
2.1 Vanhempien kokemukset erosta.....	4
2.2 Lasten kokemukset vanhempien erosta.....	7
2.3 Jaettu vanhemmuus ja lapsen vuoroasuminen.....	10
3. Vanhemmuus ja lapsuus uusperheessä.....	12
3.1 Uusperhe ja sen haasteet.....	12
3.2 Vanhemmuus uusperheessä.....	13
3.2.1 Lähivanhemmuus.....	13
3.2.2 Etävanhemmuus.....	14
3.2.3 Uusvanhemmuus.....	16
3.3 Lapsuus uusperheessä.....	17
4. Vanhempien ja lasten väliset vuorovaikutussuhteet uusperheessä.....	18
4.1 Vuorovaikutuksen merkitys uusperheessä.....	18
4.2 Mitä hyvänlaatuisen vuorovaikutukseen vaaditaan?.....	19
5. Menetelmän kehittämisestä (Pohdinta).....	21
LÄHTEET.....	23

1. Johdanto

Alun perin tarkoitukseni oli tutustua kehittämistehtävässäni erilaisiin perheenjäsenten vuorovaikutusta vahvistaviin toiminnallisiin menetelmiin, joita esiintyy kirjallisuudessa ja valikoida niistä menetelmiä, joita kokeilen työssäni perheneuvojana ja esitellä raportissa. Työkaveri kehotti minua tekemään kehitystehtävässä jotain, jossa omat vahvuuteni tulevat esiin. Tällä hän viittasi siihen, että osaan valmistaa asioita käsilläni ja luoda uutta. Aloin aikaisemman suunnitelman sijaan kehitellä jonkinlaista toiminnallista menetelmää, joka voisi tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta uusperheen arjen keskellä. Valitettavasti huomasin ajan loppuvan kesken, jotta saisin varsinaisen tuotteen tehtyä valmiiksi. Tämän vuoksi panostin raportissani teoriaan ja käsittelen siinä eroon ja sen jälkeiseen uusperheen muodostumiseen liittyvää vanhemmuutta ja lapsuutta.

Uusperhe on lapsiperhe, jossa vain toisella tai molemmilla puolisoilla on vähintään yksi lapsi edellisestä parisuhteesta. Lapsen on oltava alaikäinen ja asuttava pääasiassa tässä perheessä, jotta kyseessä olisi uusperhe tilastollisesti määriteltynä. (Raittila & Sutinen 2008, 11 – 12.) Näin menetellen lasta ei lasketa kahteen kertaan (Broberg 2010, 20 – 21), mutta uusperheen haasteet saattavat silti koskea tilastojen ulkopuolelle jääviä perheitä (Raittila & Sutinen 2008, 11 – 12). Uusperheet, eivät ole vain nykyajan ilmiö, koska ennen leskeksi jääneet usein avioituivat uudelleen taloudellisten haasteiden vuoksi. Puolison kuoleman lisäksi uusperhe voi muodostua ilman parisuhdetta lapsen hankkineen vanhemman muodostaessa parisuhteen. Useimmin uusperhe muodostuu avo- tai avioeron jälkeen vanhemman ja uuden puolison parisuhteen vakiintumisen kautta. Sen vuoksi uusperheessä elävällä lapsella on usein muualla asuva etävanhempi. (Broberg 2010, 19 – 21.)

Vanhemmuudessa on kyse lapsen ja aikuisen välisestä erityisestä kiintymyssuhteesta. Suhteessa aikuinen kasvattaa lasta ja samalla lapsi mahdollistaa aikuisen kypsymisen. Suhteen molemmat osapuolet vaikuttavat siihen, millaiseksi vanhemmuus juuri tämän lapsen kohdalla muodostuu. Aikuinen joutuu jatkuvasti muokkaamaan käsityksiään kehittyvästä lapsestaan ja siihen reagoivasta vanhemmuudestaan. (Tamminen 2004, 69 – 73.) Periaatteessa vanhemmuus on aina samanlaista, mutta jokainen lapsi luo sille omanlaisensa vaatimukset. Toimiakseen parhaimmalla tavalla juuri tälle lapselle vanhemman tulee vastata hänen tarpeisiinsa. Jokainen lapsi tarvitsee huolenpitoa, rakkautta ja turvallisuuden tunteen, jotka jokaisen vanhemman tulisi tarjota lapselleen riippumatta vanhempien elämäntilanteesta. (Virpiranta-Salo 1994, 109 – 123.) Vanhemmuus ei ole pelkästään vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, vaan siihen liittyy sosiaalinen näkökulma, johon vaikuttavat

yhteiskunnan rakenteet ja kulttuuriset arvot (Alasuutari 2003, 13 – 15). Perheissä yhdistyy kaksi erilaista käsitystä vanhemmuudesta, kun lapsen vanhemmat tuovat liittoon mukanaan kokemuksensa lapsuuden perheestä. Uusperheessä kahden aikuisen käsityksiin liittyy vielä lapsen muualla asuvan vanhemman ajatukset vanhemmuudesta. (Malinen & Larkela 2011b.) Uusperheessä elävällä lapsella on usein enemmän kuin kaksi vanhemmuutta toteuttavaa aikuista perheessään.

Suomessa yhä edelleen äidit kantavat päävastuun perheen arjesta ja sen vuoksi lapset usein jäävät äidin luokse asumaan vanhempien eron jälkeen. Suurin osa (86 %) uusperheistä on perheitä, joissa äidin ja lasten kanssa elää isäpuoli. Suurin osa uusperheellisistä elää avioliitossa (55 %) ja heillä on useimmin yhteisiä lapsia kuin avoliitossa elävillä puolisoilla. (Broberg 2010, 12 – 13, 20 – 21.) Vanhempien välisen yhteistyön toimivuus on koko uusperheen hyvinvoinnin kannalta olennaista (Malinen & Larkela 2011, 31; Broberg 2010, 54.) Lasten eron jälkeiselle hyvinvoinnille on tärkeää, miten perheenjäsenten välisiä suhteita hoidetaan. Miten vanhemman ja lapsen välistä suhdetta luodaan arjen keskellä ja millä tavoin toimivia käytäntöjä ylläpidetään ja tuetaan. (Linnavuori 2007, 13.) Yhteistyövanhemmuus eron jälkeen olisi paras tapa tukea kaikkien perheen jäsenten välisiä ihmissuhteita, mutta tilastojen mukaan kuitenkin keskenään riitelevät tai keskinäiseen vanhemmuuteen sitoutumattomat eronneet vanhemmat ovat yleisempiä. (Linnavuori 2007, 17.) Yhteistyövanhemmuudella tarkoitetaan vanhempien välisen suhteen laatua, joka mahdollistaa lapsen asioista keskustelun ja joustavuuden riidatta, lapsen näkökulman huomioon ottamista asioista päätettäessä sekä toisesta vanhemmasta myönteisen kuvan antamista lapselle, vaikka itse olisi pettynyt toiseen aikuiseen. (Pruuki & Sinkkonen 2017.)

Lähtökohtana menetelmän kehittämisosuudelle oli ajatus siitä, että uusperheessä esiintyvät haasteet saattavat näyttäytyä uusvanhemman ja lapsen välisinä suhteen hankaluuksina, mutta hankaluudet voivatkin johtua lapsen ja biologisen vanhemman välisen vuorovaikutuksen muutoksista lapsen elämässä. Tällöin biologisen vanhemman ja lapsen välisen hyvän vuorovaikutuksen vahvistaminen heijastuisi parantavasti myös muihin uusperheen suhteisiin. Uusperheessä parisuhde kannattelee koko perherakennetta (Malinen & Larkela 2011, 31.), joten sille on jätävä riittävästi tilaa perheessä. Tilan saaminen parisuhteelle ei kuitenkaan voi tapahtua biologisen vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kustannuksella. Tavoitteena on vahvistaa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta siten, että lapsi ei koe menettävänsä vanhempaa uudelle kumppanille. Vuorovaikutukseltaan hyvin toimivassa uusperheessä olisi tilaa lapselle myös kokea olevansa osa molempien biologisten vanhempiansa perhettä, jota hän saattaa ainoana uusperheenjäsenenä edustaa. Siten lapselle

merkityksellisen muualla asuvan biologisen vanhemman ja lapsen välistä suhdetta olisi myös hyvä tukea. Menetelmästä oli tarkoitus tulla toiminnallinen väline, jota vanhempi ja lapsi voisivat käyttää yhteisten hyvien hetkien luomiseen keskinäisessä suhteessaan.

2. Vanhempien eron merkitys perheelle

2.1 Vanhempien kokemukset erosta

Kulttuurisesti perhe nähdään Suomessa yhä ydinperheenä, jota pitäisi tavoitella ja, joka on loppujen lopuksi lapsen edunmukaisin perhemuoto. Ajatus on edelleen hyvin vahva, vaikka avio- tai avoerot ovat hyväksytyjä toimintatapoja myös lapsiperheille. (Broberg 2010, 1, 7.) Lapsen kokemuksessa vanhempien erosta ei ole merkitystä sillä, ovatko vanhemmat eläneet avo- vai avioliitossa (Karttunen 2010), joten tässä raportissa vanhempien erolla tarkoitetaan näitä molempia. Ero aiheuttaa perheen elämässä konkreettisia ja emotionaalisia muutoksia arjessa (Kääriäinen 2009). Lakisääteisesti avioliitosta pitää hakea eroa käräjäoikeudelta, voidakseen erota puolisoistaan. Avioliitossa ero tapahtuu usein puolisoitten erilleen muuton yhteydessä. Eroavien vanhempien tulee kuitenkin sopia lapsen asioista samalla tavoin sekä avio- että avioliittoeroissa.

Riitely yhdistetään usein eroihin, sen syyksi ja eroa seuraavaksi luonnolliseksi tilanteeksi. Puhumattomuus saattaa kuitenkin olla merkityksellisempi syy eropäätöksessä kuin puolisoitten välinen riitaisuus. (Kääriäinen 2009.) Puolisoitten keskinäisen kommunikoinnin haasteet ovatkin yleisin syy eroille (Pruuki & Sinkkonen 2017, 11 – 20). Usein parit ovat käyneet parisuhdeterapiassa ja yrittäneet ratkaista tilannetta ennen eropäätöksen tekemistä. Päätökseen olla eroamatta vaikuttavat toiveet siitä, että lapsilla säilyisi yhtenäinen perhe. Molempien vanhempien säilyminen lasten elämässä on vanhemmille usein tärkeintä ja se menee oman hyvinvoinnin edelle eron jälkeenkin. Erot ovat kokemuksia, jotka pysäyttävät ja pakottavat muuttamaan elämää. Ero ei aina ole samanlainen, vaan voi olla muun muassa pitkän pohdinnan lopputulos, yllättävä toisen puolison ilmoitusasia, pettämisestä johtunut nopea eroon ajautuminen tai eron käyttäminen perheen ulkopuolella olevien elämänongelmien ratkaisukeinona. (Kääriäinen 2009.)

Eroa rakennetaan samalla tavoin, kuin suhdetta oli rakennettu, se on suhteen purkamisen prosessi. Kaikki mitä on yhdessä ollut, käsitellään erossa uudelleen. (Kääriäinen 2009.) Prosessi alkaa jo vuosia eroa ennen ja jatkuu pitkään sen jälkeenkin. (Broberg 2010, 36.) Perherakenteen uudelleen järjestämiseen liittyy usein riitoja ja eronneiden puolisoitten välit

huononevat, mutta yleensä välit parantuvat tunnekuohujen hellittäessä (Santala 2009, 136 – 153). Myös perheen ympärillä olevat ihmiset reagoivat voimakkaasti vanhempien eroon ja mahdollisiin uusiin puolisoihin (Malinen & Larkela 2011, 47). Puolisot ovat usein eri vaiheessa eroprosessissaan ja se vaikuttaa siihen pystyykö hyväksymään tulevan eron. Eroa pitkään pohtinut puoliso voi nähdä siinä uuden mahdollisuuden, kun toinen kokee tulevansa hylätyksi tai epäonnistuneensa antamaan lapselleen ehjän perheen. Puolisoilla on molemmilla psyykkiset voimavarat koetuksella ja stressiä tilanteesta, mutta surun ja ahdistuksen tunteet he kokevat hyvin eriaikaisesti. (Karttunen 2010.) Vanhempien omien tunteiden voimakkuus saattaa estää näkemästä tilannetta lapsen kannalta. Merkittävää eron jälkeisen vanhemmuuden rakentumiselle on se onko lähtökohtana lapsen oikeus molempiin vanhempiinsa vai molempien vanhempien oikeus lapseensa. Vanhemman kyky huomioida lapsen näkökulma ja asettua lapsen asemaan erotilanteessa tukee lapsen selviytymistä muutoksessa. (Kääriäinen 2009.)

Tilastollisesti Suomessa erotaan useimmin silloin, kun lapset ovat 2 – 4-vuotiaita (Pruuki & Sinkkonen 2017, 11 – 20). Vuodessa (2012) on solmittu vähän yli 20 000 lapsen tapaamissopimusta, asumista koskevia sopimuksia noin 18 000 sekä vahvistettuja vuoroasumisen sopimuksia 2500. Sopimuksissa 82 prosentissa lapsen viralliseksi asuinpaikaksi oli sovittu äidin koti. (www.stat.fi.) Vanhemmilla on oikeus ja velvollisuus sopia eron yhteydessä lapsen asumisesta, tapaamisesta, elatuksesta ja huoltajuudesta. Sopimukset voidaan vahvistaa lastenvalvojalla, mutta se ei ole välttämätöntä. Siten kaikki sovittuja järjestelyjä ei voida tilastollisesti seurata. Useimmiten vanhemmat pääsevät sopimukseen keskenään tai perheasioiden sovittelun avustuksella. Tutkimuksen perusteella vanhempien mahdollisuuteen sopia eron jälkeisistä järjestelyistä vaikuttavat avo- tai avioliiton laatu sekä vanhempien kyky hyväksyä tuleva ero. (Santala 2009, 136 – 153.)

Lapsen näkökulmaa ajatteleva vanhempi pyrkii antamaan lapselle mahdollisuuden säilyttää elämässään molemmat vanhempansa, vaikka tunteet puolisoa kohtaa ovat negatiivisia (Linnavuori 2007). Useimmiten lapsen huoltomuodoksi valitaan yhteishuoltajuus, koska lapsella katsotaan olevan oikeus molempiin vanhempiinsa (Santala 2009, 136 – 153). Yhteishuolto ei kuitenkaan itsessään säilytä vanhempaa lapsen elämässä, vaan lapsen asioiden hoidossa ja tapaamisten järjestämisessä tarvitaan vanhempien välistä yhteistyötä niin sanottua jaettua vanhemmuutta. Vanhempien välinen yhteistyö korostuu erityisesti pienten lasten asioiden järjestämisessä (Broberg & Hakovirta 2009, 186 – 200). Vanhempien voi olla hyvin vaikea päästä sopimukseen lapsen asumisen ja tapaamisten järjestämisessä, jos molemmat vanhemmat ovat ikään kuin yhtä hyviä vanhempia ja lapsen etua ei voida heidän väliltään

selkeästi määritellä. Tilanteessa, jossa vanhemmilla on halua jakaa vanhemmuus ja tukea toinen toistaan sekä kyky toimia hyvässä yhteistyössä, voidaan lapsen asuminen jakaa vanhempien välille ja lapsi elää niin sanotussa vuoroasumisessa. Suuren perherakenteen muutoksen jälkeen lapselle on erityisen tärkeää saada nopeasti arkeen säännöllisyyttä ja turvallisuuden tunnetta. Vanhempien välisen sopimuksen tekeminen tukee tätä tavoitetta. (Santala 2009, 136 – 153.)

Perheen uudelleen rakentumisen tilanteissa vanhemmat usein riitelevät lapsen asumisesta ja huollosta sovittaessa (Kääriäinen 2009). Puolisot saattavat jumittua etsimään toisistaan syyppäitä eroon ja kurjiin kokemuksiin (Malinen & Larkela 2011, 9 – 10). Kokemus siitä, että puoliso ei ole vain jättänyt itseä, vaan myös lapsensa, aiheuttaa katkeruutta ja haastaa jaetun vanhemmuuden rakentamista. Pitkään eroa pohtineet saattavat joutua syyllistetyiksi ratkaisun tekemisen jälkeen. (Kääriäinen 2009.) Riitelyyn lasten asioista liittyy yhteisessä elämässä toisen tuottamat pettymykset ja raha-asiat (Karttunen 2010). Suurin osa eronneista pystyy hyvään yhteistyöhön lapsen asioissa, mutta vuosittain noin 2000 lapsen asioissa vanhemmat riitelevät käräjäoikeudessa (Pruuki & Sinkkonen 2017, 11 – 20.) Suurissa riidoissa vanhemmat eivät pysty huomioimaan lapsen hyvinvointia. Joskus eroissa riidellään parisuhteeseen liittyvistä asioista lapsen elämän järjestämisen kautta. Pahimmillaan lasta käytetään katkeruuden vallassa koston välineenä entistä puolisoa vastaan. Vanhempi saattaa käyttää lapsen tapaamisia ja niihin liittyviä aikatauluja entisen puolison uhkailuun ja kiristykseen. Entiseen puolisoon voidaan jäädä tunnetasolla tiukasti kiinni, mikä purkautuu vihamielisyytenä tai kaipuuna. Tilanteessa voi huonosti vanhempien lisäksi myös lapsi. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 88 – 89; Santala 2009, 136 – 153.)

Osa lasten asumis-, huolto-, tapaamis- ja elatusasioista päätetään käräjäoikeudessa. Noin 5 – 10 prosenttia tapauksista ratkaistiin oikeudessa vuonna 2004 (Santala 2009, 136 – 153). Karttunen (2010) tutkimuksessa oikeuteen menneissä huoltajuuskiistoissa vanhemmat käsittivät lapsen hyvinvoinnin vaarantuvan vanhempien riitelyn seurauksena, mutta he eivät tienneet, miten olisivat saaneet riidan raukeamaan. Syynä riitelyyn nähdään usein toinen osapuoli, joka ei lopeta oman näkökulmansa ajamista. Oikeusriidan keskellä vanhemmat etsivät korostuneesti vikaa entisen puolison vanhemmuudesta. Kuitenkin lapsen edunmukaisinta olisi, että riitaa ei syntyisi tai se jäisi mahdollisimman lyhyeksi. (Karttunen 2010.) Vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelmat heikentävät kykyä toimia lapsen huoltajana (Pruuki & Sinkkonen 2017, 11 – 20) ja vaikuttavat arviointikykyyn oman toiminnan vaikutuksesta läheisiin ihmisiin. Riidat voivat silloin pitkittyä vuosia kestäviksi oikeustaisteluiksi lasten asioista, näitä kutsutaan patologisiksi huoltoriidoiksi. Niitä on noin

10 prosenttia huoltoriidoista (Pruuki & Sinkkonen 2017, 11 – 20). Edes oikeudenkäynti ei aina kuitenkaan tuota sellaista ratkaisua, jota vanhempi olisi halunnut (Kääriäinen 2009).

2.2 Lapsen kokemus vanhempien erosta

Perheen rakenne muuttuu vanhempien eron vuoksi. Kuitenkin merkityksellisintä lapsen sopeutumisessa muutokseen on vanhempien erokriisistä selviytyminen ja uudenlaisen jaetun vanhemmuuden toteuttaminen. Lapsikin joutuu käymään läpi eroprosessin, ja tilanteesta ei usein kerrota lapselle ennen varsinaisten muutosten tapahtumista, joten se voi tulla yllättäen. (Karttunen 2010.) Lapsen ja vanhemman välinen suhde saattaa etääntyä tai jopa katketa (Pruuki & Sinkkonen 2017, 88 – 89). Lapsen on luotava uudenlainen suhde vanhempien kanssa (Broberg 2010, 36). Eron jälkeen vanhemmuus tulee uudelleen arvioitavaksi ja muuttuu sen vuoksi, mutta lapsen näkökulmasta vanhemmuuden tulee olla riittävää kriiseissäkin (Kääriäinen 2009). Hänen tulee saada vanhemmalta huomiota, välittämistä, yhteisiä hetkiä ja kasvatusta (www.mielenterveystalo.fi).

Muutoksen vuoksi perheen voimavarat muuttuvat ja niiden vaikutukset voivat vaikuttaa myös lapsiin. Lapsi saattaa joutua muuttamaan vanhempien eron vuoksi. (Broberg 2010, 40, 36.) Muuton vuoksi lapsi voi joutua jättämään tutun koulun, ystävät ja harrastukset. Suhteet isovanhempiin, sukulaisiin ja perheen ystäviin voivat muuttua merkityksellisesti. Lapsi joutuu silloin kokemaan menetyksiä. (Karttunen 2010.) Merkityksellistä lapsen kokemukselle on myös perheen taloudellisen tilanteen heikkeneminen (Linnavuori 2007, 19 – 20). Broberg ja Linnavuori viittaavat Pulkkiseen (2002, 44), joka määrittelee lapsen kasvuympäristön sosiaalisiksi pääomiksi, jota vanhempien ero murentaa. Oleellisinta olisi säilyttää mahdollisimman paljon lapselle kuuluvia ihmissuhteita, jotta sosiaalinen pääoma säilyisi vahvempana. (Broberg 2010, 38 – 39; Linnavuori 2007.)

Jos lapsi elää uusperheessä, jonka vanhemmat eroavat, hänellä ei ole tämän hetkisen lainsäädännön turvaa tavata uusvanhempaa, uussisaruksia tai heidän sukulaisiaan. Silloin lapselle tärkeitä ihmissuhteita saattaa katketa kokonaan. Vain harvoin ihmissuhteiden menettäminen on lapselle hyväksi. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 88 – 89.) Perheen ajautuminen eroon silloin, kun siellä on väkivaltaa tai sen uhkaa, on lapselle yleensä parempi vaihtoehto kuin tilanteen säilyminen muuttumattomana (Pruuki & Sinkkonen 2017, 21 – 35). Väkivaltaisenkin vanhemman kanssa lapselle pyritään palveluiden avulla järjestämään turvallisia ja säännöllisiä tapaamisia. Yhteyden säilyttäminen molempiin vanhempiin on

lainsäädännössä lapsen oikeus, mutta käytännössä lapsi ei saa tavata vanhempaa, joka on päättänyt olla lastaan tapaamatta.

Lapsen selviytymiseen vanhempien erosta vaikuttavat: vanhempien toteuttama yhteistyövanhemmuus, lapsen mahdollisuus käsitellä aikuisen kanssa erosta johtuvia tunteitaan ja käsityksiään sekä mahdollisuus pitää kummastakin vanhemmasta myönteinen mielikuva. Lapsen hyvinvoinnille on ehdottoman tärkeää, että vanhemmat selviytyvät itse erokriisistä ja hallitsevat keskinäisessä vuorovaikutuksessa tunteensa ja käyttäytymisensä. Tutkimusten mukaan lapsen surun käsittely ei aina mahdu vanhempien eroprosessiin. Suomessa ei ole tapana surra elossa olevia läheisiä, jonka vuoksi lapsi voi kokea, ettei saa ikävöidä ja rakastaa muualla asuvaa vanhempaansa. Lapset saattavat olla varuillaan eron aikana ilmaisemaan kokemustaan vanhemmalle, etteivät joutuisi valitsemaan puolta vanhempien väliltä. Monesti lapset toivoisivat elämän jatkuvan niin kuin ennen, mutta vähintään he toivovat eronneiden vanhempiensa kykenevän tulemaan toimeen toistensa kanssa. (Karttunen 2010.) Lapset toivovat vanhempien keskustelevan sovittavista asioista ilman riitaa ja pyrkivän yhteistyöhön keskenään (Linnavuori 2007, 154 – 160).

Lapsilla ei ole yhtä ainoaa tapaa kokea vanhempien eroa, se on yksilöllistä. Tärkeintä on mahdollisuus saada tukea kokemukselleen ja tunteilleen läheisiltä aikuisilta (Karttunen 2010). Lapsen kokemukseen vanhempiensa erosta vaikuttavat sekä lapsen ja vanhemman välinen läheisyys että vanhempien keskinäinen riitaisuus. (Linnavuori 2007, 19; Karttunen 2010.) Ennen eroa syntyneet läheiset kiintymyssuhteet vanhemman ja lapsen välillä säilyessään eron jälkeen suojaavat lasta muutostilanteessa (Kääriäinen 2009). Lasten mielestä kaikkein parasta olisi, jos vanhemmat voisivat asua yhdessä, mutta suhteen säilyminen molempiin vanhempiin eron jälkeen on seuraavaksi parasta. (Linnavuori 2007, 154 – 160.) Lapsi voi hankalalla käytöksellä pyrkiä saamaan vanhemmat palaaman yhteen (www.mielenterveystalo.fi), mutta oireilun takana voi myös olla lapsen ikävä vanhempia kohtaan tai kokemus siitä, että hän on syyppää vanhempien tekemään ratkaisuun (Broberg 2010, 36).

Lapsen ikä vaikuttaa kokemukseen ja käsitykseen vanhempien erosta (Broberg 2010, 36; Karttunen 2010). Lapset usein kärsivät erosta psyykkisesti (Karttunen 2010) ja pari ensimmäistä vuotta eron jälkeen voivat olla lapselle vaikeita (Pruuki & Sinkkonen 2017, 21 – 35). Suurin osa lapsista toipuu erosta kuitenkin (Karttunen 2010), mutta osalla lapsia huonovointisuus säilyy pitkään, jopa aikuisuuteen asti (Pruuki & Sinkkonen 2017, 21 – 35). Vanhemmilla lapsilla on kykyä muodostaa sanoja kokemastaan, mutta pienillä lapsilla ainoa keino voi olla purkaa tunteistaan aggressiivisuudella. Usein vanhempien ero näkyy lapsen käytöksestä jollain tavalla päiväkodissa tai koulussa. (www.mielenterveystalo.fi)

Lapsi tuntee etävanhemman olevan osa omaa perhettä ja hänen säilyminen lapsen elämässä tukee paljon lapsen selviytymistä erosta (Broberg & Hakovirta 2009, 186 – 200). Lasten ikä ja kehitystaso vaikuttavat siihen, kuinka paljon lapsia otetaan mukaan päätösten tekemiseen perheen uudelleen järjestelyissä. Kun vanhemmat ovat yhtä mieltä asioiden järjestämisestä, saattoi jäädä lapsilta kokonaan kysymättä näkemystä asiasta. (Kääriäinen 2009.) Lapsi saattaa pystyä arvioimaan eron vaikutuksia elämäänsä vasta, kun ne ovat osa hänen arkeaan. Selviytyminen muutostilanteista on yksilöllistä ja siihen vaikuttaa myös lapsen ikä. (Kääriäinen 2009.) Lapselle tulee antaa mahdollisuus vaikuttaa eron jälkeisiin ratkaisuihin, jotka koskevat häntä itseään, mutta hän ei saa olla ratkaisuista vastuussa (Linnavuori 2007). Lapsi ei pysty päättämään tulevaisuuden järjestelyistä, koska hänelläkään ei ole vastauksia parhaaseen lopputulokseen (Santala 2009, 136 – 153).

Ero voi heikentää vanhemmuutta ja perheen roolit mennä lapsen kannalta huolestuttavasti sekaisin (Karttunen 2010). Lapsi saattaa joutua viestinviejäksi vanhempien välille, jos vanhempien välit ovat riitaiset, jolloin lapsi kokee asemansa tukalaksi. (Linnavuori 2007, 154 – 160.) Lisäksi lapset saattavat joutua asemaan, jossa heidän vastuulleen jää tapaamisista sopiminen vanhemman kanssa. (Kääriäinen 2009.) Lapsi voi myös joutua raportoimaan toiselle vanhemmalle entisen puolison elämästä (Pruuki & Sinkkonen 2017, 88 – 89). Lapsen joutuminen vanhempien välisten pitkittyneiden riitojen pelinappulaksi on hyvin haitallista lapsen hyvinvoinnille (www.mielenterveystalo.fi). Lapsi on erityisen tarkkaavainen vanhempien toisiinsa kohdistuvasta käyttäytymisestä ja huolestuu vihaisuudesta (Broberg 2010, 36). Vanhemmat saattavat pyrkiä heikentämään toisen vanhemman asemaa mustamaalamalla tätä ja pyrkimällä itse pääsemään lapsen suosioon. Tällöin lapsen lojaalisuutta toista vanhempaa kohtaan heikennetään tarkoituksen mukaisesti valtataistelun välineenä. Lapsi menettää samalla turvallisuuden tunnettaan. (Karttunen 2010; Pruuki & Sinkkonen 2017, 88 – 89.)

Lapselle ei ole myöskään hyväksi se, että joutuu huolehtimaan vanhemman voinnista. (Linnavuori 2007, 154 – 160.) Puhumattomat vanhemmat tuottavat lapsille haitallista mallia siitä, miten ristiriitatilanteita tulee elämässä käsitellä (Kääriäinen 2009). Joskus lapsi joutuu vanhemman murheiden kuulijaksi (Broberg 2010, 36) ja kantamaan vanhemman hyvinvointia surun, katkeruuden ja vihaisuuden keskellä. Vanhempi saattaa myös kääntää kaiken negatiivisen kokemuksensa lapsen syyksi, joka raukka muistuttaa toista vanhempaansa. Lapsi voi joutua myös asemaan, jossa hänestä tulee vanhemman elämän ainoa sisältö, ja kokea ahdistusta tämän mahdottoman tehtävän edessä. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 88 – 89.)

Tutkimustulosten mukaan perheiden, joissa vanhemmat eivät ole eronneet, ja perheiden, joissa vanhemmat ovat eronneet, lasten hyvinvoinnissa on vähäisiä eroja. Siten, että alkuperheessä elävien lasten hyvinvointi on korkeampi. Kuitenkin monet eron kokeneista lapsista ovat hyvinvoivia, mutta toiset eivät ole selviytyneet aivan yhtä hyvin ja haasteet voivat olla suuriakin. (Broberg 2010, 40.) Yhtenä eroja selittävän asiana on arveltu olevan muutosten määrän, jonka lapsi joutuu kokemaan vanhempien eron seurauksena. Tietysti toiset lapset voivat sietää paljon muutoksiakin, mutta eivät kaikki. (Broberg 2010, 51.) Jatkuvasti muuttuvat tilanteet, kuten vanhempien luo ennaltaarvaamattomasti sovitut siirtymiset, voivat tulla lapselle hyvin raskaiksi (Santala 2009, 136 – 153).

2.3 Jaettu vanhemmuus ja lapsen vuoroasuminen

Oma vanhemmuus tulee uudelleen arvioitavaksi erossa, tietoisuus vanhemmuudesta lisääntyy ja rooli kasvattajana muuttuu, koska vanhempana oleminen yksin on toisenlaista kuin yhdessä. Vanhemmat saattavat kokea syyllisyyttä siitä, että on riittämätön yksinään, voimavarat, aika ja kyvyt eivät riitä kaikkeen. (Kääriäinen 2009.) Jaettu vanhemmuus on toivottavaa vanhempien eron jälkeen (Karttunen 2010). Se on mahdollista, koska isät ovat alkaneet jakaa hoivaavaa vanhemmuutta, jonka on perinteisesti katsottu kuuluvan äideille (Santala 2009, 136 – 153). Joskus vasta eron jälkeen vanhemmat saavat jaettua vanhemmuuden tasapuolisesti, kun se on liiton aikana ollut vain toisen vastuulla, jolloin lapsen suhde etäisempänä pysyneeseen vanhempaan myös paranee (Kääriäinen 2009; Broberg & Hakovirta 2009, 186 – 200).

Eroamisen tapojen ja nopeuden lisäksi yhteistyövanhemmuuden muodostumiseen vaikuttavat ylisukupolvien siirtyvät kokemushistoriat, vuorovaikutuksen tavat parisuhteen aikana, vanhempien yhteneväiset tai eroavat käsitykset lapsesta, lapsuudesta ja kiintymyssuhteista. (Kääriäinen 2009.) Vaikka vanhemmat pääsevät sopimukseen jaetusta vanhemmuudesta eron jälkeen, se ei välttämättä säily muuttumattomana. Lapsen asumis- ja tapaamisjärjestelyihin voi tulla muutoksia lapsen omasta halusta, harrastus- tai koulutustarpeista lähtien. Lisäksi vanhempien uudet parisuhteet saattavat aiheuttaa muutoksia lapsen asumiseen ja tapaamisjärjestelyihin. Uuden kumppanin mukaan tuleminen lapsen elämään saattaa kiristää vanhempien välejä, vaikka ne olisivat sujuneet aikaisemmin hyvin. Uusperheen perustamisen myötä vanhempi voi myös muuttaa uuteen asuntoon, joka vaikuttaa samalla lapsen elämään. Jos vanhempien välit kiristyvät, aikaisemmin toimineet järjestelyt lapsen siirtymisessä vanhempien välillä muuttuvatkin riidan aiheeksi ja aiheuttavat osapuolille stressiä. (Santala 2009, 136 – 153.)

Lähivanhemmuudesta luopumista saatetaan perustella lapsen etuna, koska sillä vältetään huoltajuusriitoja. Tällöin riidaton ero ei muodosta tavoiteltavaa yhteistyövanhemmuutta, vaan vanhemmuuden identiteetistä luopumista. (Kääriäinen 2009.) Suomessa jaettua vanhemmuutta pidetään ideaalisena, mutta sitä ei ole tuettu perhepoliittisin keinoin (Broberg & Hakovirta 2009, 186 – 200). Esimerkiksi lapsilisää ei voi jakaa vanhempien kesken, asumistukea saa vain lähivanhempi tai lapsi ei voi saada koulukuljetusta peruskouluun kuin lähivanhemman osoitteesta, vaikka matkaa olisi etävanhemman luota enemmän. Tutkimuksen mukaan äidin näkemys lapsen isästä vaikuttaa eron jälkeisiin järjestelyihin (Santala 2009, 136 – 153). Äiti ei välttämättä pysty huomiomaan sitä, että lapsen suhde äitiin ja isään on erilainen. Usein ne ovat toisiaan täydentäviä ja vastaavat lapsen erilaisiin tarpeisiin, molempia siten tarvitaan. (Karttunen 2010.)

Yhteisen lapsen vanhemmuus pitää entisen puolison omassa elämässä mukana, vaikka eron myötä olisi toivonut pääsevänsä hänestä eroon. Eron jälkeen vanhemmat usein huomaavat, että entisen puolison vanhemmuuteen ei voi enää vaikuttaa, vaikka monet jatkuvasti pyrkivät sitä ohjailemaan. Toisen vanhempana toimimisen tapa usein aiheuttaakin riitelyä eron jälkeen. Eronneiden tulisi pohtia miten paljon asioista sovitaan yhdessä, mitkä ovat yhteiset linjat lasten kanssa ja minkälaisista asioista vanhemmat voivat itse tykönänsä päättää. Yhteisessä vanhemmuudessa onnistumista tukee se, että pystyy pitämään entiseen parisuhteeseen liittyvät tunteet erillään vanhemmuudesta. (Kääriäinen 2009.) Joillekin vanhemmille on erityisen tärkeää, että lapsi jatkaa asumista molempien vanhempien kanssa. He valitsevat lapsen tapaamismuodoksi esimerkiksi viikon äidin luona, jonka jälkeen lapsi siirtyy taas viikoksi isän luokse. Lapsen ikä vaikuttaa asuinpaikan vaihtumistiheyteen, pienellä lapsella on lyhyemmät jaksot kuin jo nuoruusikäisellä. (Santala 2009, 136 – 153.)

Usein ajatellaan lasten kokevan vuoroasumisen kummankin vanhemman luona vaikeaksi. Linnavuoren (2007) tutkimuksessa lapset pääsääntöisesti kokivat vuoroasumisen olevan hyvä ratkaisu, koska silloin säilyi yhteys molempiin vanhempiin. He mielsivät heillä olevan yksi perhe, vaikkakin kaksi kotia. Lapset ehkäisivät ikävää soittamalla tai käymällä toisen vanhemman luona sinä aikana, kun asuivat toisen luona. Vuoroasumisen ei koettu haittaavan koulua tai harrastuksia, mutta pitkä välimatka teki haasteelliseksi kaverisuhteiden ylläpitämisen. Tavaroiden kuljettaminen edestakaisin oli lasten mielestä hankalaa. Kokemukset ylipäättään olivat kovin yksilöllisiä, lapsesta riippuvaisia. Tärkeintä on, että lapsella on jokin oma tila molemmissa kodeissa. (Linnavuori 2007, 154 – 160.) Jatko tutkimuksessa Linnavuori (2015) on haastatellut samoja lapsia nyt aikuisina. Usein ajatellaan, että vuoroasuminen onnistuu hyvin, jos eronneilla vanhemmilla on hyvät yhteistyövälit.

Erityisen tärkeää olisi, että vuoroasuvalla lapsella on riittävän hyvät ja läheiset välit molempiin vanhempiinsa. Ilman läheistä kiintymystä lapsi voi kokea olevansa juureton kulkiessaan edestakaisin vanhempiensa välillä. (Linnavuori 2015.)

3. Vanhemmuus ja lapsuus uusperheessä

3.1 Uusperhe ja sen haasteet

Uusperhe muodostuu puolisoitten parisuhteen varaan (Malinen & Larkela 2011, 31). Nykyaikana lapsiperheillä harvoin on verkostoa tukenaan, jolta saisi lastenhoitoapua. Uuspareilla jää usein seurusteluvaihe lyhyeksi ja lastenhoitoaasteiden vuoksi muutetaan nopeasti yhteen asumaan. (emt. 9.) Yhteen muuton jälkeenkin parisuhteesta huolenpittäminen on haasteellista (emt. 11). Ydinperheessä parisuhde alkaa kahden kesken olemisella, jossa puoliset muodostavat vahvan me-henkisyyden. Mutta uuspari ei ole kahdestaan, vaan huomio pitää jakaa ehkä monellekin tarvitsevalle lapselle. (Malinen & Larkela 2011b.) Tutkimuksen mukaan parisuhteen tyytyväisyyttä heikentää uusperheen rakenteen sekavuus. Sellaisessa uusperheessä ovat puoliset tyytyväisempiä, jossa vain toisella on lapsia aikaisemmasta liitosta. (Broberg 2010, 57 – 58.) Suurimpana ongelmana puoliset pitävät kahden kesken ajan vähyyttä (emt. 130) ja ei-yhteisten lasten kasvatuksesta nousevia ongelmia. Uusperheen vanhempien riski päätyä eroon onkin suurempi kuin alkuperheillä (emt. 56 – 57).

Uusperheen säilymisen eteen puoliset ovat usein valmiita tekemään töitä, vaikka sen haasteet saattavatkin yllättää puoliset (Malinen & Larkela 2011, 11). Uusperhe ei tule samanlaiseksi kuin ydinperhe, mutta mahdollisesti vaikean ja pitkän perheytymisprosessin jälkeen palaset alkavat loksahdella kohdilleen (Broberg 2010, 22 – 23). Perheytyminen yhdistää uusperheen eri osat yhteen, vaikka uusperheessä keskenään perheen muodostavien henkilöiden joukko ei ole itsestään selvyys (Murtorinne-Lahtinen 2011, 25). Uusparin suhteessa on läsnä puolison lapsen lisäksi tämän toinen vanhempi eli puolison entinen kumppani (Broberg 2010, 130). Perheytyksen kannalta on tärkeää, että uusperheen puoliset ovat käsitelleet tunteensa suhteessa entiseen puolisoon, jotta koko uusperhe ei joudu tunnemyrskyyn mukaan (Malinen & Larkela 2011, 34). Kotitöiden jakaminen on uusperheessä tasaisempaa puolisoitten välillä kuin ydinperheissä keskimäärin (Broberg 2010, 126), mutta parisuhdetta rasittavat erimielisyydet uusvanhemman ja lapsen välisestä suhteesta (Malinen & Larkela 2011, 34 – 35). Joskus tuntuu, että kumppanilla on haasteita kokea omaa lasta täysarvoiseksi perheenjäseneksi (Broberg 2010, 130). Riitoja uuspuolisoilla aiheuttavat lasten kasvatuserimielisyyksien lisäksi talousasiat ja lasten asioiden hoitamisesta entisten

puolisoiden kanssa (emt. 56 – 57). Ennen eroa lapsen ja parisuhteen asiat jaettiin entisen puolison kanssa, kun uusperheessä parisuhde jaetaan uuden kumppanin kanssa, mutta vanhemmuus jaetaan edelleen entisen kumppanin kanssa (emt. 57 – 58). Taloudellinen tilanne ei tutkimuksen mukaan parane uusperheen perustamisen jälkeen suhteessa yksinhuoltaja-aikaan, joka saattaa aiheuttaa riitoja uuspuolisoiden välille. Kysymykseksi voi nousta uusvanhemman taloudellisen vastuun jakaminen ei-yhteisen lapsen asioissa. (emt. 129.)

3.2 Vanhemmuus uusperheessä

Uusperheessä elävällä lapsella on yleensä alkuperheen lähivanhempi ja etävanhempi, joiden luona hän viettää sovitut ajanjaksot. Lapsen lähivanhemman luona saattaa olla uusvanhempi, mutta myös etävanhemman luona voi olla uusvanhempi. Molemmissa kodeissa saattaa olla biologisia sisarusia, sisaruspuolia tai uussisarusia, tai niitä kaikkia. Vanhemmuutta voi siten olla monenlaista jo yhdessä uusperheessä, mutta myös yhdellä uusperheessä elävällä lapsella.

3.2.1 Lähivanhemmuus

Useimmiten vanhemmat sopivat yhteishuoltajuudesta lapsen osalta ja yleensä lapsen viralliseksi asuinpaikaksi valitaan äidin koti. Äiti on usein ollut se, jolla on ollut ennen eroa suurin vastuu lapsesta ja lähivanhemmaksi valinta tuntuu sitä kautta selvältä. Lapsen asumisesta päätettäessä lapsen arjesta poissa pysyneen isän on vaikea näyttää olevansa riittävän hyvä vanhempi päävastuun kantajaksi. (Santala 2009, 136 – 153.) Vain harvoin lapsi asuu eron jälkeen pääosin isän luona ja sille on usein syynä äidin kykenemättömyys riittävään vanhemmuuteen, kuten vakava sairaus, päihdeongelma (Köger 2009, 174), mielenterveysongelma, työn ja perheen yhdistämisen vaikeudet tai halu olla olematta lähivanhempi. Joskus isät sanovat halunneensa ja olleensa yhtä kykeneviä kuin äiti lähivanhemmuuteen, mutta haluavat välttää huoltajuuskiistoja. (Santala 2009, 136 – 153.) Usein eron syiden ollessa puolison päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat tai vanhemmuuden vastuun välttäminen entisen puolison vanhemmuuteen on vaikea luottaa. Erityisen vaikeaa on luottaa entiseen puolisoon vanhempana, jos hän on käyttäytynyt väkivaltaisesti itseä kohtaan. (Kääriäinen 2009.)

Vanhemman ja lapsen näkemys uusperheen lähtökohdista ovat hyvin erilaiset. Vanhempi on rakastunut uuteen puolisoonsa ja on hyvin halukas perustamaan tämän kanssa uusperheen. Kun taas lapselle tuo uusi ihminen on aluksi vieras, eikä hän välttämättä haluakaan uusvanhempaa omaan perheeseensä. (Broberg 2010, 22 – 23.) Lapsen lähivanhemmalla saattaa uusperheessä olla kumppanin lapsia, jolle hän on uusvanhempi. Suhde uuslapsen jää

usein kaukaisemmaksi kuin suhde omaan lapseen (emt. 59). Lähivanhemman erityinen tehtävä on uusperheessä olla oman lapsensa vanhempi, eikä se saa jäädä tasapuolisuuden pyrkimysten jalkoihin (emt. 73).

Lähivanhemmalla saattaa olla haasteita toimia yhteistyövanhemmuudessa entisen puolison kanssa (Broberg 2010, 130.). Etävanhempi voi puuttua rankastikin uusperheen elämään lapsen välityksellä. Uusperheissä tilanteessa koitetaan kestää ja purra hammasta, koska ajatellaan lapsen parasta. (Malinen & Larkela 2011, 10.) Myös uusvanhempi ajattelee, että oman yksityisyyden rajat rikkova puuttuminen on hyväksyttävä lapsen vuoksi (emt. 16). Vaikka lapsen kannalta onkin tärkeää vältellä erimielisyyksiä etävanhemman kanssa, tulisi uusperheen hyvinvoinnin vuoksi perheen rajat tuoda selkeästi esiin suhteessa entiseen puolisoon ja vaatia oikeutta omaan vanhemmuuteen ja perherauhaan. (emt. 31.) Lähivanhemman tulisi ottaa uusvanhempi mukaan lapsen vanhemmuuteen jakamalla myös hänen kanssaan merkitykselliset lasta koskevat asiat (Malinen & Larkela 2011b). Erosta aiheutuva syyllisyys saattaa johtaa siihen, että lähivanhempi sulkee uusvanhemman ulkopuolelle lapsen elämästä ja muodostaa keskinäisen liittouman lapsensa kanssa (Malinen & Larkela 2011, 46).

3.2.2 Etävanhemmuus

Eron jälkeen lapset jäävät useimmin asumaan äidin kanssa. Linnavuori viittaa Jaakkolan ja Sántin tekemään tutkimukseen, jonka mukaan 2000-luvun alussa on ollut enemmän kuin 200 000 suomalaista lasta, jotka ovat asuneet isästään erillään. (Linnavuori 2007, 12.) Todennäköisyys valita etävanhemmuus lisääntyy vanhemman työkeskeisyyden sekä uuden parisuhteen solmimisen seurauksena (Santala 2009, 136 – 153). Vaikeinta etävanhemmuudessa on jäädä oman lapsen arjesta ulkopuoliseksi (Karttunen 2010). Jotkut etävanhemmat kokevat, etteivät tapaa lapsiaan riittävän usein. Syitä sille ajatellaan olevan muun muassa haasteet vanhempien keskinäisessä kommunikoinnissa, tapaamiskulujen liialliset kustannukset suhteessa vanhemman taloudelliseen tilanteeseen sekä kokemus toisen vanhemman tahallisen kiusanteon kohteeksi joutumisesta. Lapsestaan erossa asuminen saattaa tuntua siltä, ettei tunne omaa lastaan ja joskus yhteydenpitäminen on psyykkisesti liikaa. Jotkut vanhemmat hylkäävät eron jälkeen lapsensa kokonaan. (Kääriäinen 2009.)

Isä voi jättää tapaamatta lastaan, koska ymmärtää tämän oireilun erosta väärin. Lapsi saattaa sanoa, että ei halua puhua isän kanssa tai tavata häntä, koska on isää kova ikävä. (Karttunen 2010.) On myös tilanteita, joissa etävanhempi ei itse vaikuta lapsen tapaamisten harventumiseen. Lähivanhempi, lapsi itse tai painavista syistä viranomaiset saattavat vastustaa

tapaamisia. Myös etävanhemman uusi puoliso saattaa olla vastahakoinen lapsen ja vanhemman tapaamisille. Tutkimuksen mukaan suurin osa etävanhempisistä on paljon lapsen elämässä mukana. Melkein joka viikko lastaan tapaa 32 prosenttia isistä, 46 prosenttia ainakin kuukauden välein, 7 prosentti tapaa harvemmin ja lapsiinsa ei ole lainkaan yhteydessä 10 prosenttia etäisistä. (Broberg & Hakovirta 2009, 186 – 200.) Etävanhempis-äitiin lapset ovat suuremmalla todennäköisyydellä yhteydessä, koska välejä äitiin ei ole 12 prosentilla lapsista, mutta isään 25 prosentilla lapsista (Linnavuori 2007, 12).

Lapsen ja etävanhemman suhteen säilymisen on tutkittu edistävän merkittävästi lapsen hyvinvointia eron jälkeen, mutta pelkät säännölliset tapaamiset eivät hyvinvointia tuota. Tapaamisten lisäksi vanhempien välisen yhteistyön laadulla on merkitys lapsen vointiin ja erosta selviytymiseen. (Broberg 2010, 53 – 54.) Lähivanhemman perustaessa uusperheen lapsen ja etävanhemman suhde saattaa etäännyä. Vanhempien välit voivat kiristyä tilanteen muuttuessa totutusta. Tutkimuksissa on havaittu, että yksinhuoltajaperheiden lapset tapaavat etävanhempaansa useammin kuin uusperheissä elävät lapset. (Broberg 2010, 69.) Uusperheissä elävistä lapsista etävanhempaansa tapaa kuukausittain enemmän kuin 70 prosenttia, viikoittain noin 25 prosenttia ja päivittäin jopa 4 prosenttia lapsista (www.stat.fi). Entisen puolison uusi kumppani saattaa herättää pelkoa siitä, että oma paikka vanhempaan täytetään. Uuden puolison samanhenkisyys kasvattajana ja yhtenevä arvomaailma rauhoittaa kuitenkin lapsestaan etäällä asuvia vanhempia. (Kääriäinen 2009.) Etävanhemmalla saattaa olla huoli siitä, että uusi puoliso vie lähivanhemman aikaa lapselta. Lisäksi hän saattaa olla kateellinen siitä, että he saavat perheenä viettää aikaa lapsen kanssa, jossa hän ei ole mukana. (Malinen & Larkela 2011, 45.)

Silloin, kun etävanhemmalla itsellään on uusperhe ja yhteisiä lapsia puolisonsa kanssa, saattavat lapsen tapaamiset harventua hänen toimestaan, koska aikaa ei saa jaettua kaikille. Uuspuolison suhtautumisella etävanhemman ja lapsen tapaamisiin on suuri merkitys niiden toteutumiselle. (Broberg & Hakovirta 2009, 186 – 200.) Uusperheellisellä etävanhemmalla on usein surua siitä, ettei voi olla yhtä paljon läsnä omien lasten arjessa kuin on puolison lasten elämässä. Tästä syntyy lojaalisuusristiriita, joka vaikuttaa hänen uusperheen toimivuuteen ja tunneympäristöön. (Broberg 2010, 64.) Joskus taas rakkaus uuteen kumppaniin vie mennessään ja syrjäyttää lapsen paikan etävanhemman elämässä (Malinen & Larkela 2011b).

3.2.3 Uusvanhemmuus

Uusvanhempi tulee vanhemmaksi puolison lapselle sen ikäisenä kuin lapsi silloin on, eikä heillä ole yhteistä historiaa lapsen kasvuvuosilta. Suhde heidän välilleen muodostuu vain ajan

kanssa ja jaettujen kokemusten karttuessa. Vanhempana puolison lapselle voi olla vain sellainen kuin se on mahdollista siinä tilanteessa. Se on toisenlaista kuin oman lapsen vanhemmuus olisi ja riittää, että lapsen kanssa tulee toimeen tarpeeksi hyvin. (Malinen & Larkela 2011, 16 – 18.) Uusvanhempi saattaa odottaa suhteensa tulevan läheiseksi puolison lapsen kanssa, mutta pettyy, kun lapsi ei sitä haluakaan. Toisaalta uusvanhemmalla saattaa olla toiveena muodostaa perhe uuden puolison kanssa, mutta ei halua kiintyä hänen lapsiinsa (Malinen & Larkela 2011b). Tutkimusten mukaan tyttöjen on vaikeampi hyväksyä uusvanhempia ja heidän välillään on enemmän ristiriitoja kuin pojilla (Broberg 2010, 61).

Uusvanhemman rooli perheessä perustuu parisuhteen varaan, siten vanhemmalla ei ole lainmukaisia oikeuksia tai velvollisuuksia puolison lasta kohtaan. Tämä aiheuttaa hankaluuksia uusvanhemman roolin määrittelemiseen suhteessa puolison lapseen ja siitä syntyy paljon ristiriitaisuuksia perheiden sisällä. (Broberg 2010, 58 – 59.) Uusvanhemman rooli on puolisoitten ja ehkä lastenkin välinen neuvottelun lopputulos, joten se voi olla hyvin erilainen eri uusperheissä (emt. 13). Uusvanhempi ei voi rynnätä puolison lapsen kasvattajan rooliin ilman, että on luonut lapseen suhteen, joten vastuu lapsen asioista säilyy aluksi yksin lapsen vanhemmalla (Malinen & Larkela 2011b). Uusperheeseen voi tämän seurauksena syntyä biologisten linjojen mukaiset rajat perheenjäsenten välille. Silloin osa perheestä jää niiden rajojen ulkopuolelle. Uusperheissä lapset usein sanovat, että uusvanhemmalla ei ole oikeutta puuttua hänen asioihinsa, koska he eivät ole oikeita vanhempia lapselle. (Malinen & Larkela 2011, 16.)

Tutkimuksissa on huomattu, että äitipuolen rooli on uusperheissä vaikeampi kuin isäpuolen rooli. Äitipuolista asuu suurin osa Suomessa vain osa-aikaisesti lapsipuolen kanssa, koska lapsen lähivanhemmaksi jää useimmiten äiti. Äitipuolilta odotetaan aktiivista osallistumista lapsesta huolehtimiseen, mutta he eivät saa toimia kuten lapsen äiti toimii. Lisäksi äidit lasten lähivanhempina kohdistavat enemmän aggressiotaan äitipuolta kohtaan kuin isät kohdistavat isäpuolia kohtaan. (Broberg 2010, 65 – 66.) Äidit eivät halua äitipuolen kasvattavan omaa lastaan, vaikka toivovat heidän pitävän lapsesta hyvää huolta isän luona. Äitipuolen rooli on siten ristiriitainen, koska vastuuta lapsesta tulee kantaa, mutta heillä ei ole oikeuksia osallistua lasta koskeviin päätöksiin. (Murtorinne-Lahtinen 2011, 92 – 94.) Äitipuoli voi olla toiselle uusperheen lapselle erittäin tärkeä ihminen, mutta toiselle ei juuri mitään (emt. 83 – 87.)

3.3 Lapsuus uusperheessä

Suurin osa uusperheiden lapsista ovat tilastollisesti tulleet uusperheeseen toisesta perheestä ja saaneet samalla uuden sosiaalisen vanhemman, joka yleisemmin on isä. Uusperheessä asuvien

lasten määrä on siten suurempi kuin siihen syntyvien lasten määrä. (Linnavuori 2007, 12.) Lapsen muodostavat yksilöllisesti käsityksensä perherakenteestaan ja se saattaa olla toisenlainen kuin hänen vanhemmallaan on (Broberg 2010, 38). Lapset eivät välttämättä pidä uusvanhempaa vanhempana siten kuin omat vanhemmat ovat, pikemminkin kaverina. Vanhemmuus ei välttämättä olekaan uusvanhemmuuden onnistumisen mitta, vaan lapselle annettu tila luoda ja ylläpitää suhteita hänelle tärkeisiin aikuisiin. (Ritala-Koskinen 2001, 151; Broberg 2010, 39 – 40.) Lapsi voi kokea ristiriitaa lähentymisestään uusvanhemman kanssa, koska ajattelee sen olevan väärin muualla asuvaa vanhempansa kohtaan (Broberg 2010, 27).

Lapsen sopeutumiseen uusperheeseen vaikuttaa ikä ja persoonallisuus. Tutkimuksissa on havaittu, että samassa uusperheessä lapset kokevat tilanteen eri tavoin. Pienemmillä lapsilla on suurempi todennäköisyys sopeutua hyvin uusperheeseen (Broberg 2010, 39 – 40.), kun nuoruusikäisellä se voi olla hyvinkin haastavaa (Malinen & Larkela 2011b). Tämä ero näkyy erityisesti uusvanhemman aseman hyväksymisessä (Linnavuori 2015). Lapsen sopeutumista uusperheeseen tukee hyvä suhde molempiin vanhempiin (Broberg 2010, 211) ja toisen vanhemman uusperheelle antama hyväksyntä (emt. 39 – 40). Lapsi saattaa vastustaa uusperheen sääntöjä, jos ne ovat toisenlaiset kuin mihin hän on tottunut. Selvästi lapsen kanssa läpikäytyinä säännöt on helpompi hyväksyä. (Malinen & Larkela 2011b.) Lapsen liittyvistä asioista keskusteltaessa ja päätettäessä on hyvä, että lapsi on läsnä uusperheessä eikä toisen vanhempansa luona. Aikuisten tavoin lapsen on löydettävä oma paikkansa ja roolinsa osana uusperhettä (Malinen & Larkela 2011, 11).

Useimmiten lapset sopeutuvat uusperheeseen, vaikka yleensä siinä on alkuun haasteita. Sopeutumiseen on havaittu olevan yhteydessä muun muassa perherakenteen, perheen voimavarojen, ja perheen sisäisen vuorovaikutuksen laadun. (emt. 38.) Uusperheen lasten hyvinvointia ydinperheen lapsiin verranneissa tutkimuksissa on havaittu, että uusperheen lapsilla on hieman heikompi hyvinvointi. Tähän vaikuttavat muun muassa lapsen arkisen elämän muutokset, vanhemmuuden heikentyminen uuden parisuhteen vuoksi, lapsen vanhempien välien kiristyminen, uusperheessä esiintyvät ristiriidat sekä uusperheisiin kohdistetut leimat. (Broberg 2010, 49.) Monet muutokset lapsen elämässä ovat suurin riski lapsen hyvinvoinnille, kuten lapsen kuuluminen useampaan eri uusperheeseen (Broberg 2010, 40).

Uusperheessä voi olla kolmenlaisista lähtökohdista syntyneitä sisaruussuhteita. Täyssisarukset ovat yhteisten (biologisten) vanhempien lapsia, puolisisaruksilla on toinen vanhempi sama ja uussisarukset tulevat uusperheeseen toisesta perheestä uusvanhemman mukana. Sisaruussuhteissa on usein läsnä kateus toisen saamasta huomiosta vanhemmalta. Huonot välit

sisarusten kesken voikin johtua huonosta lapsen ja vanhemman välisestä vuorovaikutuksesta. Uusperheissä sisarukset joutuvat hakemaan itselleen uuden paikan sisaruskattraasta. Joku ennen kuopus saattaakin saada itseään nuoremman uussisaruksen tai uusperheeseen voi syntyä vauva. Lapsen rooli muuttuu suhteessa vanhempaan ja muihin lapsiin. Samoin kuin uusvanhempaa kohtaan, on uussisaruksen kokeminen läheiseksi hyvin yksilöllistä. (Ritala-Koskinen 2001, 33 – 35.) Jos lasten ikäerot uusperheessä ovat hyvin suuret, sisaruussuhteet eivät välttämättä muodostu kovin läheisiksi (Broberg 2010, 72).

Uussisarussuhteita lapset pitävät pääosin hyvinä, mutta ne eivät ole yhtä läheisiä kuin täyssisaruksien kanssa, eikä yhtä riitaisia. Vain osan aikaa uusperheessä asuvat puolisisarukset jäävät etäisemmiksi kuin koko ajan perheessä asuvat. (Ritala-Koskinen 2001, 33 – 35.) Kaikille uusperheen jäsenille biologisesti yhteisen sisaruksen syntyminen saattaa lähentää perhettä tai etäännyttää, jos uusperheen sisälle syntyy muut ulkopuolelle jättävä ydinperhe (Broberg 2010, 73). Uusperheessä lapsille on erityisen tärkeää, että sisaruksia kohdellaan tasapuolisesti (Linnavuori 2015). Uusperheen lapset, jotka asuvat pääosin perheen ulkopuolella, tarvitsevat erityistä tukea päästäkseen osaksi uusperheen yhteisöä. Vähintään heillä pitää olla paikka, jonne saavat laittaa itselle tärkeitä esineet. (Broberg 2010, 72 – 73.)

4. Vanhempien ja lasten väliset vuorovaikutussuhteet uusperheessä

4.1 Vuorovaikutuksen merkitys uusperheessä

Lasten hyvinvointiin uusperheissä vaikuttaa vanhempien sosioekonomisen tilanteen lisäksi perheenjäsenten välinen vuorovaikutus (Broberg 2010, 44 – 45). Uusperheeseen vaikuttaa perheensisäisten vuorovaikutussuhteiden lisäksi ulkoiset suhteet, kuten lapsen suhteen laatu muualla asuvaan vanhempaan, eronneiden vanhempien yhteistyö lapsen asioissa sekä suhteet elinympäristön ihmisiin (Malinen & Larkela 2011, 55). Erityisen haasteen vuorovaikutukselle tekee uusperheessä se, että perheensisäiset suhteet voivat olla ristiriidassa muualla asuvan vanhemman suhteeseen lapseen, vaikka molemmat ovat lapselle merkityksellisiä (Broberg 2010, 55). Erityisesti lapsen ja vanhemman välinen hyvänlaatuinen vuorovaikutus suojaa lasta elämässä (emt. 210 – 211) ja hyvänlaatuiset vuorovaikutussuhteet suojaavat perheenjäseniä ulkoisten voimavarojen puutteelta, esimerkiksi tiukassa taloudellisessa tilanteessa. Perheen tunneilmaisun ollessa vihamielinen ja vuorovaikutus riitaisaa, aiheutuu lapselle kasvanut riski psykososiaalisiin ongelmiin. (Broberg 2010, 46 – 47.)

Eron jälkeen perheenjäsenten välisiin vuorovaikutussuhteisiin tulee muutoksia, jotka on hyväksyttävä, jotta voi jatkaa elämää eteenpäin. Lapsella on tästä lähtien kaksi perhettä, joissa

toisessa elää äiti ja toisessa isä. (Broberg 2010, 22.) Lapsen näkökulmasta vuorovaikutussuhteiden kokonaisuus muodostuu kahdesta perheestä, jos ei useammastakin (emt. 206). Myös lapsen ja muualla asuvan vanhemman välisen vuorovaikutuksen puutteet voivat heijastua uusperheen elämään haasteina (emt. 211). Lisäksi eronneiden vanhempien välillä saattaa olla voimakkaita erimielisyyksiä lapsen kasvatukseen liittyvistä asioista, jotka ovat alkaneet jo yhteiselämän aikana. Esimerkiksi toisen vanhemman rajattomuus lapsen suhteen, kuten nukkumaanmenoaikojen ja sääntöjen noudattamattomuus, voi vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen toisessakin perheessä. Usein rajoista lipsumisen taustalla on vanhemman omat syyllisyyden tunteet eron lapselle aiheuttamasta mielipahasta. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 88 – 89.)

Tutkimuksen mukaan vanhemmat kokevat uusperhettä eniten kuormittaviksi asioiksi lapsen ja uusvanhemman välisen suhteen, lapsen eronneiden vanhempien välisen suhteen ja perheytyksen haasteet, jotka kaikki liittyvät vuorovaikutuksen laatuun (Broberg 2010, 127 – 128). Uusperheeseen siirtyy perheenjäsenten aikaisemmat kokemukset, joihin on liittynyt pettymystä ja ihmissuhteiden menettämistä (emt. 22). Uusperheen yhteiset tekemiset, jotka saattavat olla toisenlaisia kuin alkuperheessä on ollut, tukee perheytyksen prosessia (Malinen & Larkela 2011b). Uusperheessä vanhempien ja lasten välisiä suhteita luodaan neuvottelemalla, koska lapsi on usein uusperheen perustamisen vaiheessa jo vähän vanhempi. Jo pieni lapsi voi estää suhteen kiintymistä kieltäytymällä uusvanhemman lähestymispyrkimyksistä. (Murtorinne-Lahtinen 2011, 35, 37.) Puolison lapsen asioista ei voida uusperheessä päättää ottamatta huomioon lapsen muualla asuvaa vanhempaa. Erityisen hankaliksi voivat muodostua kasvatuskäsitysten ristiriitaisuudet. (Broberg 2010, 129.) Linnavuoren (2007) tutkimuksessa uusperheiden lapset olivat tyytyväisiä suhteidensa laatuun sekä vanhempiensa että uusvanhempiensa kanssa. Uusperheissä riidanaiheet olivat ihan tavanomaisia ja riitely keskittyi biologisten perheenjäsenten väleihin, lasten ja vanhempien sekä sisarusten. Oma vanhempi on läheisempi ja hänen kanssaan jaetaan tärkeimmät asiat, mutta uusvanhemmalta kysytään apua tarvittaessa. (Linnavuori 2007, 154 – 160.)

4.2 Mitä hyvänlaatuiseen vuorovaikutukseen vaaditaan?

Suomalaisen tutkimuksen mukaan lasten mielestä hyvä vanhempi on sellainen, joka huolehtii ja antaa lapselle aikaa, on sopivasti kiva lapselle, ei käytä päihteitä ja on sovussa toisen vanhemman kanssa (Valkonen 2006, 94). Kiva vanhempi on lasta kohtaa reilu, luottavainen ja pystyy sopivasti joustamaan asettamistaan säännöistä. Kasvattaminen tarkoittaa lasten mielestä lapsen opettamista ja neuvomista. Merkittävää on se, että lapsille tärkeää on

vanhemman oleminen hyvä aikuinen. Aikuisen asioita, jotka eivät kuulu lapsille, ei pysty irrottamaan vanhemmuudesta kokonaan. Aikuisen on osattava asettaa rajoja myös itselleen, jotta lapsi voisi hyvin. (Valkonen 2006, 99 – 100.)

Miten vanhempi voi osoittaa lapsen olevan itselle erityisen tärkeä? Valkonen viittaa kiintymyssuhdeteorian luoneeseen Bolwbyyn (1973), jonka mukaan ei ole riittävää, että vanhempi on samassa paikassa lapsen kanssa, hänen on oltava myös läsnä lapselle ja reagoitava lapsen tarpeisiin. (Valkonen 2006, 73.) Lapsi voi kokea vanhemman itselleen antaman ajan kertovan siitä, kuinka paljon vanhempi hänestä välittää, ja usein lapset haluaisivat viettää enemmän aikaa vanhempansa kanssa. Vanhempi saattaa olla paljonkin lapsen saatavilla kotona, mutta ei yhdessä lapsen kanssa. Vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus muodostuu puhumisen lisäksi muun muassa hellyyden, arvostuksen ja hyväksynnän osoittamisesta myös fyysisesti, sekä ymmärtävästä kuuntelemisesta. Vuorovaikutuksen laatu on merkityksellinen lapsen ja vanhemman hyvinvoinnille. Kiinnostus lapsen asioista, kannustaminen, luotettavuus ja lapsen huomioon ottaminen päätöksenteossa ovat lasten mielestä tärkeitä hyvän vanhemman määritelmiä. Tutkimuksissa on havaittu, että lapsille merkityksellisiä ovat pienet yhteiset hetket arjen keskellä, jolloin vanhempi on keskittynyt lapsen kanssa olemiseen, jolloin lapsi kokee tulevansa kohdatuksi omana itsenään. (Valkonen 2006, 73 –77.)

Suurin osa vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta tapahtuu tavallisissa arjen puuhissa (Haverinen & Martikainen 2004, 1). Tutkimuksen mukaan suomalaiset nuoret odottavat vanhemman mieluummin osoittavan välittämistään käytöksensä, ilmeiden, eleiden ja äänensävyn välityksellä, kuin siitä puhumalla. Lapsesta välittävä tunneilmasto tulee esiin kodin vuorovaikutuksessa, kuten keskustelun tavassa, tunteiden lämpimyydessä ja muiden mielipiteiden huomioonottamisessa päätöksenteossa. Kokemus siitä, että tulee rakastetuksi ja hyväksytyksi oman itsenään vanhempien silmissä, tukee lapsen persoonan kehitystä ja itsetuntoa. (emt. 81.)

5. Menetelmän kehittämisestä (Pohdinta)

Uusperheistä voidaan sanoa, että ne muodostuvat vanhemmuudesta leskeyden, parisuhteettomuuden tai eroamisen jälkeen. Uusperheen toisella puolisollla on siis lapsi jonkun muun kuin puolisonsa kanssa. Tämä lapsi voi olla vanhempinsa biologinen, adoptoitu tai jollakin tavoin perheeseen kiinnittynyt sosiaalinen lapsi, jolla on aikuisiin juridinen suhde. Tämä vanhempi ja lapsi tai lapset muodostavat uusperheen, joko lapsettoman aikuisen tai aikuisen kanssa, jolla on lapsi tai lapsia jo ennalta. Lisäksi tämän lapsen, josta alun perin puhuttiin, toinen vanhempi voi jäädä elämään yksin tai muodostaa yhtäläisesti kuin uusperheellinen vanhempi oman uusperheen, joka todennäköisesti on erilainen kuin se toinen uusperhe. Lapselle voi uusperheen tai –perheiden kautta tulla uussisaruksia tai syntyä perheisiin sisarpuolia. Lapsen alkuperheessä olleet usein biologiset sisarukset saattavat kulkea lapsen kanssa samanrytmisesti perheestä toiseen tai olla kulkematta lapsen iästä ja vanhempien keskenään sopimista asioista riippuen. Lapsi saattaa myös elää kolmannessa uusperheessä elämänsä aikana, koska vanhempi on eronnut ja perustanut uusperheen yhä uudelleen. Lapsen kolmannessa uusperheessä asuvat puolisisarukset voivat siten olla keskenään puolisisaruksia ja siirtyä omien vanhempinsa välillä eriaikaisesti tai olla kokonaan siirtymättä.

Lapsen näkökulmasta edellä esitetyssä kuviossa on monia haavoittuvuuden paikkoja, erityisesti oletettaessa ydinperheen olevan lapselle paras vaihtoehto. Kuitenkin uusperheen sisäisiin vuorovaikutussuhteisiin vaikuttavat myös perheen ulkopuolella elävät ihmiset, kuten lapsen muualla asuva vanhempi tai lasten muualla asuvat vanhemmat, isovanhemmat, naapurit, opettajat ja aivan kaikkien ihmisten mielipiteet ja käsitykset perheestä. Ei jokaisessa ydinperheessä ole hyvät vuorovaikutussuhteet, kuten ei jokainen vanhempien ero johda lapsen syrjäytymiseen aikuisena, eikä jokaisessa uusperheessä ole lapsen ja uusvanhemman välillä suuria ristiriitoja.

Vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen laatu on aikuisen vastuulla, vaikka lapsi olisikin se joka käyttäytyy hankalasti. Joskus aikuisen on myös hyvä katsoa peiliin ja nähdä sieltä syy sille, miksi tuo lapsi käyttäytyy aina niin hankalasti esimerkiksi päivähoidosta haettaessa. Syynä voikin olla lapsen ajatus siitä, että vanhempi ei ole läsnä hänelle, ei anna riittävästi aikaa nähdäkseen pienen ihmisen omana itsenään ja kohtaa häntä. Lapset toivovat vanhemmilta enemmän yhteistä aikaa, mutta sen ei tarvitse sisältää mitään suurenluokan järjestelyjä keskellä arjen kiireitä, vaan voi olla yhdessä tekemistä ja kuuntelemista, sohvalla

rönnöttämistä kylkikyljessä ja lapsen pään silittämistä. Sen tekemistä, mistä lapsi pitää, eikä se ole vanhemmallekaan epämieluisaa.

Tarkoitukseni oli kehittää toiminnallinen menetelmä ja sen saatan yhä tehdäkin, joten en kuvaile ajatuksiani kovin tarkasti tässä tekstissä. Menetelmän oli kuitenkin tarkoitus olla väline, jota vanhemmat voivat käyttää yhdessä lapsen kanssa antamaan lapselle aikaa ja kohdata hänet pienten tehtävien kautta. Vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta voi vahvistaa keskinäisellä puheella ja kuuntelulla sekä fyysisellä hellyydellä ja hoivalla. Uusperheessä elävällä lapsella on erilaisia vanhempia ympärillään ja raportin kirjoitettuani ajattelin, että näitä kaikkia vanhemmuuksia (lähi-, etä- ja uusvanhemmuutta) voi tukea kutakin erikseen. Jokainen lapsi myös tarvitsee vuorovaikutuksen vahvistamisen kunkin vanhemman kanssa muista sisaruksista erillisenä omana itsenään.

LÄHTEET

Alasuutari, Maarit. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Vanhemmuuden ja yhteiskunnallisen kasvatuksen suhde vanhempien puheissa. Helsinki: Gaudeamus Kirja.

Broberg, Mari & Hakovirta, Mia (2009) Lapsistaan erillään asuvana isänä eron jälkeen. Teoksessa: Katja Forssén, Anita Haataja ja Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50/2009, 186 – 200.

Broberg, Mari (2010) Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D52/2010.

Haverinen, L. & Martikainen, M. (2004) RAKAS LAPSI – EI! Kodin kasvattava vuorovaikutus. Helsingin yliopisto Kotitalous- ja käsityötieteiden julkaisuja 14. (https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/45208/rakaslapsi_ei_haverinen-martikainen.pdf?sequence=1)

Karttunen, Risto (2010) Isän ja äidin välissä. Lapsen kuulemisen psykologinen kehys huolto- ja tapaamisriidoissa. Tampereen yliopisto, väitöskirja.

Kröger, Teppo (2009) Yksinhuoltajuus ja isyys: outo yhdistelmä? Teoksessa: Katja Forssén, Anita Haataja ja Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50/2009, 170 – 185.

Kääriäinen, Aino (2009) Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-
projekti. Helsinki. 2. painos.

Linnavuori, Hannariikka (2007) Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. Jyväskylän yliopisto, väitöskirja.

Linnavuori, Hannariikka (2015) Ylen haastattelu 23.10.2015.
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/10/23/kaksi-kotia-yksi-elama-10-kysymysta-lapsen-vuoroasumisesta> (luettu 9.11.2018)

Malinen & Larkela (2011) Parisuhde – uusperheen ydin. Helsinki: Väestöliitto.

Malinen, Vuokko ja Larkela, Pekka (2011b): Parisuhde – uusperheen ydin. Väestöliitto.
http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/avio-ja_avoliiton_lakitieto/holhooja-huoltaja/

Mielenterveystalo.fi
https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/vanhemmille/perhe_ja_vanhemmuus/perhetta_kuormittavat_tapahtumat/Pages/muutokset_perheen_arjessa.aspx (luettu 5.7.2018)

Murtorinne-Lahtinen (2011) Äitipuolen identiteetin rakentaminen uusperheessä. Jyväskylän yliopisto: Väitöskirja.

Pruuki, Heli & Sinkkonen, Jari (2017) Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki: Kirjapaja.

Raittila, K. & Sutinen, P. (2008) Huonetta vai sukua. Elämää uusperheessä. Helsinki: Kirjapaja.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? –Tulkintoja lapsen uusperhesuhteista. Tampereen yliopiston väitöskirja. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D38/2001.

Santala, Leena (2009) Miten vanhemmat järjestävät lapsen huollon ja asumisen eron jälkeen? Teoksessa: Katja Forssén, Anita Haataja ja Mia Hakovirta (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D50/2009, 136 – 153.

Tamminen, Tuula. 2004. Olipa kerran lapsuus. Helsinki: WSOY.

Valkonen, Leena (2006) Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylän yliopiston väitöskirja.
https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/6a79560e3c9f6717ab108fca0d0dcb3d/1543214104/application/pdf/4248575/Mik%C3%A4%20on%20lapsen%20perhe_sis%C3%A4sivut.pdf

Virpiranta-Salo, Maija. 1994. The development of parenthood in a family with an exceptional child. Teoksessa Markku Leskinen (toim.) Family in focus. New Perspectives on Early Childhood Special Education. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 108, 109 – 123.
https://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_007.html?s=0

Toisen käden viittaukset:

Bowlby, J. (1973) Attachment and loss II: Separation. Anxiety and anger. London: Hogart.

Pulkkinen, L. (2002) Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. [Nice together: Initial social capital and the child's socioemotional development.] Jyväskylä: PS-kustannus.